

**BIBLIOTEKA
AVANTURA REČI**

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Sam Savage
“Firmin”

Copyright ©2006 by Sam Savage. First published by
Coffe House Press, USA.

Copyright ©2007 by Editorial Seix Barral S.A., Av. Diagonal
662-664, 08034 Barcelona (08034) Spain

Copyright © 2009 za Srbiju i Crnu Goru Čarobna knjiga

Illustrations copyright © Fernando Krahn
Copyright © za Srbiju i Crnu Goru Čarobna knjiga

ISBN 978-86-7702-087-3

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2009.

Sem Sevidž

Fermin

AVANTURE VELEGRADSKOG PROBISVETA

Prevod

Tijana Parezanović

**Čarobna
knjiga**

Za Noru

*Jednog dana Čuang Cu je zaspao
i sanjao da je leptir i da veselo leprša unaokolo.
Leptir nije znao da je u stvari samo san Čuang Cua. Onda se
Čuang Cu probudio i izgledao je kao i obično, samo što više nije
znao da li je čovek koji sanja da je leptir
ili je leptir koji sanja da je čovek.*

UČENJA ČUANG CUA

*Da je vodio dnevnik bola,
jedina odrednica bila bi samo jedna reč: Ja.*

FILIP ROT

POGLAVLJE PRVO

Oduvek sam maštao o tome kako će moja životna priča, kada i ako je budem napisao, imati slavnu prvu rečenicu, neku liričnu poput Nabokovljeve „Lolita, svetlosti mog života, ognju mojih prepona“¹ ili, ako ne budem umeo da napišem liričnu, neku dalekosežnu poput Tolstojeve „Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica nesrećna je na svoj način“². Ljudi se tih reči sećaju čak i kada zaborave sve ostalo o knjizi. Mada, kada je o uvodnim rečenicama reč, po mom mišljenju sigurno je najbolji početak *Dobrog vojnika* Forda Medoksa Forda: „Ovo je najtužnija priča koju sam ikada čuo“. Pročitao sam ga na desetine puta i još uvek me obara s nogu. Ford Medoks Ford je bio pravi Velikan.

Tokom čitavog svog života, u borbi da napišem nešto, ni s čim se nisam borio tako muževno – da, to je prava reč, *muževno*

1 Vladimir Nabokov, *Lolita* (prevod Branka Vučićevića), Beograd, Novosti, 2004, str. 11. (Prim. prev.)

2 Lav Nikolajevič Tolstoj, *Ana Karenjina* (prevod Zorke Velimirović), Beograd, Prosveta–Rad, 1981, str. 9. (Prim. prev.)

– kao s uvodnim rečenicama. Uvek mi se činilo da će, ako samo taj delić uspem dobro da odradim, sve ostalo doći samo od sebe. Smatrao sam prvu rečenicu nekakvom semantičkom matericom napunjenom živahnim embrionima neispisanih strana, briljantnim i neobrađenim grumenima genijalnosti koji praktično jedva čekaju da se rode. Iz tog velikog suda, da se tako izrazim, iscuriće cela priča. Kakva je to zabluda! Istina je bila upravo suprotna. A nije baš da nisam mogao da smislim nijedan dobar uvod. Poslušajte, na primer, ovaj: „Kada je telefon zazvonio u tri ujutru, Moris Monk je i pre nego što je podigao slušalicu znao da je poziv od neke dame, a znao je još nešto: dame donose nevolju.“ Ili ovaj: „Trenutak pre nego što će ga Gamelovi sadistički nastrojani vojnici raskomadati, pukovniku Benčliju se prividela kućica u Šropširu okrečena u belo, i gđa Benčli kako stoji na vratima, i deca.“ Ili ovaj: „Pariz, London, Džibuti, svi su mu se ti gradovi sada činili nestvarni dok je za Dan zahvalnosti sedeo među ruševinama još jedne večere s majkom i ocem i onim idiotom od Čarlsa.“ Zar postoji iko koga ove rečenice ne bi oduševile? Toliko su nabijene značenjem, toliko su, mogao bih reći, čak i dirljive, da iz njih samo što ne izbiju čitava nenapisana poglavlja – nenapisana poglavlja koja su ipak već tu!

Avaj, u stvarnosti su one bile samo mehurići, svaka od njih bila je samo iluzija. Svaka divna fraza, toliko obećavajuća, bila

je kao kutija upakovana u ukrasni papir u rukama radoznalog detenceta, kutija u kojoj nema ničega osim kamenčića i sitnog đubreta, ali koja ipak tako primamljivo zveckala kada se protrese. Detence misli da su unutra slatkiši! Ja sam mislio da je unutra književnost. Ispostavilo se da sve te rečenice, kao i još mnoge, mnoge druge, nisu odskočne daske, već nepremostive barijere za pisanje velikog romana. Vidite, one su bile previše *dobre*. Nikada ne bih mogao da ispunim očekivanja koja bi one pobudile. Neki pisci nikada ne mogu da održe uspeh koji postignu prvim romanom. Ja nikada ne bih mogao da održim uspeh koji bih postigao prvom rečenicom. I pogledajte me sada. Pogledajte kako sam započeo ovo, svoje poslednje i najznačajnije delo: „Oduvek sam maštao o tome kako će moja životna priča, kada i ako je...” Bože blagi, „kada i ako je“! Shvatate u čemu je problem. Ja sam beznađežan slučaj. Odustajem.

Ovo je najtužnija priča koju sam ikada čuo. Počinje, kao i sve istinite priče, ko zna gde. Traganje za početkom je nalik pokušaju da se otkrije izvor reke. Veslate uzvodno mesecima pod vrelim suncem, između mokrih zelenih zidina džungle koji se nadvijaju nad vama, dok vam se nakvašene mape raspadaju u rukama. Lažne nade, zlobni rojevi insekata koji ujedaju i trikovi vašeg uma dovode vas gotovo do ludila, a sve što na kraju dostižete – krajnja stanica čitave te smešne potrage – jeste

neka vlažna tačka duboko u džungli ili, ako se radi o priči, neka savršeno beznačajna reč ili gest. Pa ipak, neko manje ili više slučajno odabrano mesto na putu od mora do te vlažne tačke kartograf određuje izvesnim stupnjem kompasa, i na tom mestu počinje Amazon.

Isto se dešava i sa mnom, kartografom duše, kada tražim početak svoje životne priče. Zatvaram oči i ubadam prstom. Otvaram ih i otkrivam jedan lepršavi trenutak naboden na iglu mog kompasa: 13. april 1961. u 3.17 po podne. Trljam oči kako bih bolje video. Trenutak koji se na iglu nabode reći će mi gde je momak bez brade. I tu sam – ili, bolje rečeno, bio sam tu, oprezno sam provirivao s ruba balkona, isturivši napolje samo vrh nosa i jedno oko. Taj balkon je bio dobro mesto za posmatrača, za nekoga ko poput mene voli lukavo da viri. S njega sam mogao da razgledam čitav donji sprat prodavnice a da me niko od ljudi odozdo ne vidi. Toga dana prodavnica je bila prepuna, bilo je više mušterija nego što je uobičajeno za radni dan, i njihov prijatni žamor je dopirao do mene. Bilo je prelepo prolećno popodne, i neki od tih ljudi su verovatno izašli u šetnju, razmišljali o svemu i svačemu, sve dok ih iz rasejanosti nije trgnuo veliki rukom ispisani znak na izlogu prodavnice: 30% POPUSTA NA SVE KUPOVINE PREKO 20\$. Ali, ne bih mogao znati da li je zaista sve bilo tako, to jest, da li ih je baš to privuklo radnji, pošto ja nikad nisam imao pravo

iskustvo s prometnom vrednošću novca. I zaista, taj balkon, prodavnica, mušterije, čak i proleće, zahtevaju objašnjenje, zahtevaju digresije, što bi, koliko god bile neophodne, narušile tempo moje pripovesti, koju volim da smatram strmoglavom. Očigledno sam otišao predaleko – pun entuzijazma da pređem na pravu stvar, prevršio sam meru. Možda nikada nećemo znati gde priča počinje, ali ponekad možemo znati gde *ne može* da počne, gde je rečni tok već u punom zamahu.

Ponovo zatvaram oči i ubadam prstom. Odmotavam lepršavi trenutak i zabadam mu krila za sto: 9. novembar 1960. u 1.42 ujutru. Na bostonskom Trgu Skolej bilo je prohladno i vlažno, i sirota priglupa Flo – koju ću uskoro upoznati kao Mamu – našla je utočište u podrumu jedne prodavnice u ulici Kornhil. Obuzeta strahom, nekako je uspela da se sa strane provuče kroz vrlo uzani prorez između velikog metalnog cilindra i betonskog podrumskog zida, i tu se zgrčila i tresla od straha i hladnoće. Mogla je da čuje kako gore na trgu galama i smeh prolaznika zamiru u daljini. Skoro da su je uhvatili ovoga puta – petorica muškaraca u mornarskim odelima koji su udarali nogama o pod i šutirali i vikali kao ludaci. Ona je išla krivudavom putanjom, malo tamo, pa malo ovamo – zavaraj ih, ne otkrivaj im šta nameravaš, nadaj se da će se oni međusobno sudariti – kada joj je neka izglandana crna cipela zadala udarac u rebra od kojeg je poletela preko trotoara.

Pa kako je, dakle, pobegla?

Onako kako mi uvek pobegnemo. Nekim čudom: tama, kiša, pukotina na vratima, pogrešan korak gonioca. *Potruga i beg u najstarijim gradovima Amerike*. U svoj toj paničnoj zbrci uspjela je da sasvim zaobiđe onu savijenu metalnu stvarčicu i skloni se iza nje, tako da do nje dopire samo slabašan odsjaj podrumске sijalice, i tu je dugo ostala zgrčena i nepomična. Sklopila je oči da ne misli na bol u slabinama i usredsredila se na prijatnu podrumsku toplotu, koja je prožimala njeno telo lagano poput plime. Metalna stvarčica je bila prijatno topla. Dodir njene glatke emajlirane površine bio je blag, te je privla svoje drhtavo telo uz nju. Možda je i zaspala. Da, siguran sam da je zaspala i da je nakon sna bila odmornija.

Kada se probudila, stidljiva i nesigurna, odlučno je ispuzala iz svoje pećine u sobu. Neonska lampa okačena na par uvijenih žica koje su visile s tavanice tiho je zujala dok je treperavim plavičastim svetlom obasjavala njeno okruženje. *Njeno okruženje? Kakav vic! Moje okruženje!* Jer, svuda oko nje, kud god bi pogledala, bile su knjige. Od poda do plafona, uza svaki zid, kao i uz obe strane pregrade visine šanka koja je stajala nasred prostorije, nalazile su se neofarbane drvene police toliko natrpane redovima knjiga da samo što se nisu srušile. Još knjiga, uglavnom onih prevelikih da bi stajale uspravno na policama, bilo je naslagano vodoravno preko ovih, a još

se mnogo drugih poput zigurata uzdizalo s poda ili ležalo na pregradama u nakrivljenim gomilama. Ovo toplo i ustajalo mesto na kojem je našla utočište bilo je mauzolej knjiga, muzej zaboravljenog blaga, groblje nepročitanog i nečitljivog. Stariji tomovi s kožnim povezom, napukli i plesnivi, stajali su rame uz rame s jeftinim novijim izdanjima čije su stranice požutele i na krajevima postale mrke i krte. Bili su tu čitavi naramci vestern romana Zejna Greja, čitavi kovčezi knjiga s tužnim propovedima, stare enciklopedije, memoari iz Velikog rata, žučni protesti protiv Ruzveltovog Novog dogovora, priručnici s uputstvima za Novu ženu. Ali, naravno, Flo nije znala da su te stvari knjige. *Avanture na planeti Zemlji*. Uživam dok je zamišljam kako pažljivo osmatra ovaj neobični pejzaž – lice joj je ljupko i umorno, telo zdepasto, ne, telo joj je okruglo, ima preplašene svetlucave oči i ume na simpatičan način da mrda nosićem. Ponekad je, čisto iz zabave, pokrijem plavom maramicom, vežem joj je ispod brade, i tada je dovoljno reći samo – *predivno*. Mama!

Visoko na jednom od zidova bila su dva mala prozora. Okna su im bila crna od čađi i teško se kroz njih išta videlo, ali ipak je mogla da razazna da je još uvek noć. Mogla je i da čuje sve užurbaniji saobraćaj na ulici i znala je iz svog dugog iskustva da je sve spremno za početak još jednog radnog dana. Prodavnica će se otvoriti i možda će se ljudi spustiti niz

strme drvene stepenice u podrum. Ljudi niz stepenice, možda muškarci, velika stopala, velike cipele. *Tras*. Morala je da požuri, i to ne samo zato što joj se nije dopadala pomisao da bi mornari mogli ponovo da je uhvate i izbace napolje, ili učine nešto još gore. Postojao je mnogo važniji razlog. Morala je da požuri prvenstveno zbog te ogromne stvari koja se dešavala u njoj. Nije to zapravo bila nikakva stvar, mada jeste u sebi imala i pravih stvari (čak trinaest) – pre će biti da se radilo o procesu, o onoj vrsti događanja koju ljudi, sa svojim izuzetnim smislom za humor, nazivaju Blaženim događajem. Blaženi događaj samo što se nije zbio, to je bilo jasno. Jedino što nije jasno jeste pitanje čiji je to blaženi događaj bio. Njen? Ili moj? Veći deo života bio sam ubeđen da sigurno nije bio moj. Ali, da ostavim sebe po strani – oh, kad bih samo to mogao! – i da se vratim na situaciju u podrumu. Blaženi događaj samo što se nije zbio, a pitanje je bilo šta će Flo (Mama) uraditi u vezi s tim.

E pa, reći ću vam šta je uradila u vezi s tim.

Prišla je polici najbližoj maloj pećini iza tople metalne stvari i povukla je najveću knjigu koje je mogla da se dočepa. Izvukla je knjigu i otvorila je; pridržavala je stranu nožicom dok je zubima pravila od nje konfete. Uradila je to s još jednom stranom, i još jednom. Ovde već vidim vaš sumnjičavi pogled. Već vas čujem kako pitate: kako znam da je izabrala baš *najveću* knjigu? Pa, kako Dživs voli da kaže, to je pitanje psihologije individue,

a to je u ovom slučaju Flo, koja će mi uskoro postati majka. Bojim se da je previše ljubazno reći da je bila „okrugla“. Bila je užasno debela, a to što je svaki dan morala da se muči sa svojom debljinom činilo ju je strašno razdražljivom. Razdražljivom i halapljivom. Podstaknuta proždrljivim vapajem miliona izgladnelih ćelija, uvek je grabila najveće parče bilo čega, čak i ako je već bila puna hrane do guše i ako je mogla samo malo da gricne sa strane. Time bi, naravno, drugima ubila apetit. Dakle, pošto smo to razjasnili, Flo jeste izabrala najveću knjigu koju je našla.

Ponekad volim da zamišljam kako su se prvi trenuci moje borbe za opstanak odvijali u društvu iscepanog *Mobija Dika*, kao uz pobednički marš. To bi bilo dobro objašnjenje za moj izuzetni avanturistički duh. Ponekad pak, kada se osećam naročito odbačeno i drugačije od drugih, ubeđen sam da je krivac za to *Don Kihot*. Slušajte samo ovo: „Jednom reći, toliko se udubio u svoje knjige da su mu u čitanju prolazile noći od večeri do jutra, i dani od zore do mraka; i tako, od malo sna i mnogo čitanja, osuši mu se mozak do te mere da izgubi razum. Najzad, kad mu je razum već bio dotučen, pade mu na pamet najčudnija misao koja je ikad na svetu pala nekom ludaku, pa mu se učini da je prikladno i neophodno, kako radi porasta sopstvene časti tako i radi služenja svojoj državi, da se pretvori

u lutajućeg viteza.³ Pogledajte Viteza od Tužnog Lika: blesav je, zadrt, liči na klovna, naivan je do te mere da ga naivnost zaslepljuje, toliki je idealista da je to groteskno – a ko je to ako ne ja u najkraćim crtama? Istina je da nikada nisam bio sasvim normalan. Samo što baš ne jurišam na vetrenjače. Činim nešto mnogo gore: *sanjam* da jurišam na vetrenjače, *čeznem* da jurišam na vetrenjače, a ponekad čak i *zamišljam* da jesam jurišao na vetrenjače. Na vetrenjače, na vodenice u kojima se melje kultura i, priznajem, na one najprimamljivije od svih neosvojivih objekata, one mašine za proizvodnju erotike, na lascivne male mlinove požude, na telesne fabrike perverzних radosti, na carstva mašte isfrustriranih razvratnika, na sama tela mojih ljubljenih. I kakve veze sve to ima na kraju? Beznadežan slučaj je beznadežan slučaj. Ali, neću se sada opterećivati time. Opterećivaću se time kasnije.

Mama je napravila ogromnu gomilu papira i s velikim naporom ju je vukla i gurala nazad u onu malu tamnu pećinu koju je pronašla. I sada ne smemo dozvoliti da nam tužna kakofonija njenog gromkog groktanja i roptanja odvuče pažnju toliko da izgubimo iz vida osnovno pitanje: odakle je došao sav taj papir? Čije je slomljene reči i uzdrmane rečenice mama uskovitlala stvarajući neodgonetljivu mešavinu koja će nekoliko trenutaka

3 Miguel de Servantes, *Oštroumni plemić Don Kihot od Manče* (prevod Duška Vrtunskog), Beograd, Draganić, 1998, str. 31–32. (Prim. prev.)

kasnije postati jastuk i dočekati me kad padnem na ovaj svet? Naprežem oči da bih video. Veoma je mračno to mesto na koje je dogurala gomilu papira i gde sada užurbano taba nogama tu istu gomilu po sredini i izvija je po ivicama. Mogu jasnije da vidim tek ako se nagnem nad provalijom trenutka u kome sam rođen. Posmatram taj trenutak s velike visine, podešavam svoju maštu kao da je kakav teleskop. Mislim da sad vidim. Da, sada je prepoznajem. Draga Flo je napravila konfete od *Fineganovog bdenja*. Džojks je bio pravi Velikan, možda i najveći od svih. Ja sam rođen, uspavan i podojen na raščerupanoj lešini najnečitanijeg svetskog remek-dela.

Moja je porodica bila velika, i ubrzo se nas trinaestoro ćuškalu u ćošku, kako knjiga kaže, „šiznuti mali trkopiši koji se tiskaju i stiskaju da dobiju šlag“⁴. (I nakon svih ovih godina, ja i dalje vredno radim na tome – stiskam se i vriskam da dobijem svoj šlag i mrvice. To mi je sanak drag!) Ubrzo smo se svi mi borili za dvanaest dojki: Svini, Čaki, Luvina, Fini, Mat, Mališa, Šant, Puding, Elvis, Elvina, Hamfri, Haničajld i Fermin (to sam ja, trinaesto dete). Svih se njih tako dobro sećam. Bili su čudovišta. Čak i dok su bili slepi i goli, naročito goli, udovi su im bili nabrekli od žila i mišića, ili se bar meni tako činilo u to vreme. Ja sam jedini rođen sa širom otvorenim očima i odeven

⁴ Citat iz neprevedenog dela *Fineganovo bdenje* (*Finnegans Wake*) Džejmisa Džojksa. (Prim. prev.)

u skromni kaputić od mekog sivog krzna. Pored toga, bio sam slabašan. I verujte mi na reč – užasno je biti slabašan kada ste mali.

To što sam bio slabašan imalo je naročito štetno dejstvo na moju sposobnost da u potpunosti učestvujem u rutinskom postupku hranjenja, koji je išao otprilike ovako: mama se dovlači kući u podrum obično lošeg raspoloženja. Uz gundanje i kuknjavu kao da se sprema da učini delo toliko junačko da nikada nijedna druga majka u istoriji sveta nije čak ni pomislila na njega, ona se prevrće na krevet – *truć* – istog trenutka pada u san i počinje da hrče otvorenih usta, potpuno gluva za kaos koji izbija oko nje. Grebanje, guranje, ujedanje, skičanje, svih nas trinaestoro u isto vreme krećemo na njenih dvanaest bradavica. *Mleko i ludilo*. U ovoj igri muzičkih dojki, ja sam skoro uvek bio onaj koji nije nalazio svoje mesto. Ponekad razmišljam o sebi kao o Onome Koji Nije Našao Svoje Mesto. Otkrio sam da mi pomaže ako tako gledam na stvari. A čak i kad bih pokoji put uspeo da budem prvi koji nađe mesto, uskoro bi me odgurnuo neki jači brat ili sestra. Pravo je čudo što sam sačuvao živu glavu u svojoj porodici. Kako su stvari stajale, preživljavao sam uglavnom zahvaljujući onome što bi ostalo posle drugih. Čak i danas, samo kad se prisetim toga, ponovo mogu da osetim onaj užas dok me vuku za noge i odvlače od dojke, a bradavica klizi iz mojih usta. Ljudi opisuju očaj kao osećanje praznine u

želucu, kao hladnoću ili mučninu, ali za mene će očaj uvek biti taj osećaj da mi nešto klizi preko desni i beži iz usta.

Ali, šta to sada čujem? Da li je to tišina, da li to ćutite jer ste *postidjeni*? Vi se hvatate za bradu i mislite: „Da, *to* sve objašnjava. Ovaj lik je proveo ceo svoj beskorisni život u potrazi za trinaestom dojkom.“ I šta ja mogu da vam kažem na to? Treba li da se spustim na kolena i da pokorno priznam? Ili možda treba da se pobunim i da viknem na sav glas: „A da li je to *sve*? Da li je to stvarno *sve*?“